

КОДИФІКАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ АВТОРСЬКОГО ПРАВА І СУМІЖНИХ ПРАВ: ДОСВІД ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ ЄС ТА ПРОПОЗИЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ

Анна Штефан

*доктор юридичних наук, старший дослідник,
завідувач відділу авторського права і суміжних прав
НДІ інтелектуальної власності НАПрН України
ORCID: 0000-0003-2382-4849*

Стаття висвітлює стан систематизації законодавства України про авторське право і суміжні права та досвід держав-членів ЄС щодо кодифікації законодавства у цій сфері. Подано підходи до тлумачення кодифікації законодавства в українській та європейській доктрині. Розглянуто досвід держав-членів ЄС щодо формування законодавчих актів у сфері авторського права і суміжних прав. Зроблено висновок, що вітчизняне законодавство необхідно кодифікувати на рівні одного акта, усунувши як повторення окремих норм у ЦК, так і винесення в інші закони норм щодо набуття і здійснення авторського права і/або суміжних прав на певні об'єкти.

Ключові слова: авторське право, суміжні права, кодифікація законодавства, держави-члени ЄС

Постановка проблеми. Сфера авторського права і суміжних прав в Україні регулюється багатьма актами. Передусім наша держава є учасницею низки міжнародних договорів, зокрема, Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів [1], Міжнародної конвенції про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення (Римської конвенції) [2]. Такі договори є специфічними джерелами авторського права і суміжних прав, оскільки на сьогодні національне законодавство вийшло далеко за межі більшості їх положень. Окрім того, міжнародні договори загалом не впливають на ступінь систематизації законодавства, оскільки не об'єднуються з внутрішніми актами, а продовжують існувати у вигляді окремих багатосторонніх актів, а тому загалом не виступають предметом аналізу й оцінки з точки зору систематизації внутрішнього законодавства.

З позиції систематизації законодавство України у сфері авторського права і суміжних прав має дворівневу систему правової регламентації:

1) Цивільний кодекс України [3] (у подальшому — ЦК), у якому глави 36, 37 Книги четвертої присвячені основним аспектам права інтелектуальної власності на твори, виконання, фонограми, відеограми і програми організацій мовлення, глави 75, 76 Книги п'ятої — договорам, що можуть укладатися стосовно майнових авторських і суміжних прав;

2) закони, основним з яких є Закон України «Про авторське право і суміжні права» [4], однак в деяких інших законах передбачаються додаткові положення, що стосуються особ-

ливостей авторського права і/або суміжних прав у певних видах діяльності, як-от архітектурній [5], кінематографічній [6] або театральній [7].

При цьому численні положення глав 36, 37 Книги четвертої ЦК здебільшого відтворюють окремі положення Закону України «Про авторське право і суміжні права» у звуженому вигляді та відсилають до випадків, встановлених законом. Норми глави 75 Книги п'ятої ЦК щодо договору про передання (відчуження) майнових прав інтелектуальної власності та ліцензійного договору значною мірою збігаються зі змістом відповідних норм Закону України «Про авторське право і суміжні права». Водночас Закон містить положення щодо умов ліцензійного видавничого договору та публічної ліцензії на використання об'єкта авторського права або об'єкта суміжних прав, які не передбачаються у ЦК. Натомість договір про створення за замовленням і використання об'єкта авторського права або об'єкта суміжних прав згадується у Законі без будь-якої конкретизації його змісту, а певна деталізація умов цього договору наведена у ЦК.

На розвиток окремих положень Закону України «Про авторське право і суміжні права» було прийнято підзаконні акти, які визначають порядок здійснення певних процедур, таких як державна реєстрація авторського права [8] чи набуття творами, фонограмами, відеограмами та зафіксованими у них виконаннями статусу сирітських [9]. Хоча ці акти загалом входять до системи законодавства у сфері авторського права і суміжних прав, водночас вони присвячені окремим вузькоспеціалізованим питанням і не зачіпають правове регулювання відносин щодо набуття, здійснення та захисту авторського права і суміжних прав. Так само Закон України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» [10] не регулює сферу авторського права і суміжних прав, а тому його самостійний характер не впливає на ступінь систематизації законодавства у цій сфері. Однак на рівні ЦК і декількох спеціальних законів законодавство України про авторське право і суміжні права не систематизоване.

Держави-члени ЄС здебільшого мають один законодавчий акт у сфері авторського права і суміжних прав. Найвищий ступінь систематизації властивий Господарському кодексу Бельгії [11], який регулює всі відносини, що мають економічний (майновий) характер, включно зі сферою інтелектуальної власності. У Франції діє Кодекс інтелектуальної власності [12], який охоплює авторське право і суміжні права та промислову власність, включаючи торговельні марки і географічні зазначення. Португалія має Кодекс авторського права і суміжних прав [13] та Кодекс промислової власності [14] з відповідним розподілом сфер правової регламентації. У багатьох інших державах-членах систематизація здійснена на рівні спеціальних законів, які акумулюють у собі усі чи абсолютну більшість положень про авторське право і суміжні права, при цьому в інших актах цих держав подібні правила відсутні, а тому їх акти у сфері авторського права і суміжних прав є кодифікованими [15, с. 6]. Хоча певні питання, такі як колективне управління майновими правами, можуть регулюватися окремими актами, водночас закони про авторське право і суміжні права держав-членів виступають єдиним джерелом права у цій сфері. Досвід держав-членів ЄС щодо кодифікації законодавства про авторське право і суміжні права є корисним для вивчення і дозволить виробити оптимальний підхід до систематизації законодавства України у цій сфері.

Літературний огляд. Проблематика систематизації законодавства у сфері інтелектуальної власності стала поштовхом до багатьох наукових досліджень, які проводилися такими ученими, як Ю. Л. Бошицький, С. Г. Гордієнко, О. Ю. Кашинцева, І. Ф. Коваль, Н. М. Мироненко, О. А. Підпригора, М. Ю. Потоцький, Л. І. Работягова, А. В. Шабалін, Р. Б. Шишка, О. Штефан. Спираючись на загальноприйнятий підхід, що систематизація законодавства — це не тільки його впорядкування, а й «головна умова його розвитку та вдосконалення» [16, с. 75], вітчизняні науковці запропонували різні способи кодифікації законодавства у сфері інтелектуальної власності, однак сфера авторського

права і суміжних прав у цьому контексті окремо не розглядалася. Європейські фахівці, зокрема, Х. Вейнла, Д. Канале, К. Крістенсен, М. Мурілло, Дж. Тісдей, Р. Ціммерманн, вивчали питання кодифікації загалом або у розрізі різних галузей права, не зосереджуючи увагу на сфері інтелектуальної власності. Науковий аналіз певних аспектів кодифікованого законодавства держав-членів ЄС про авторське право і суміжні права був проведений мною у 2022 році [15], однак мав іншу мету і не охоплював характеристику відповідних актів з позиції систематизації законодавства у сфері авторського права і суміжних прав. Інші наукові розвідки такої спрямованості поки що не проводилися.

Мета дослідження — з'ясувати підходи держав-членів ЄС до кодифікації законодавчих актів у сфері авторського права і суміжних прав з точки зору досвіду, який може бути корисним для України.

Виклад основного матеріалу.

Сутність кодифікації законодавства в Україні та ЄС. Кодифікація як форма систематизації законодавства є складним, однак найбільш ефективним засобом упорядкування правових норм. У вітчизняній доктрині кодифікація законодавства тлумачиться як «спосіб його систематизації, який полягає у змістовному погодженні та зміні певної, пов'язаної спільним предметом регулювання, групи юридичних норм та логічно-послідовному об'єднанні їх в єдиному нормативно-юридичному акті» [17, с. 136]; «високоорганізована, упорядкована діяльність, змістом якої є не механічне упорядкування норм ... законодавства за певним критерієм, а їх внутрішня обробка, узгодження між собою, удосконалення та інтеграція, внаслідок якої утворюється новий нормативно-правовий акт, котрий комплексно та всебічно регулює ... правовідносини» [18, с. 71].

Саме удосконалення законодавства, як за формою, так і за змістом, є основним призначенням кодифікації. Вона виявляє дублювання однакових правил і колізії між ними, прогалини у правовому регулюванні, застарілі норми та норми, не забезпечені механізмом їх реалізації. В процесі кодифікації відбувається аналіз і переосмислення існуючих норм, усунення прогалин та інших недоліків, уніфікація термінології, загальне осучаснення і підвищення якості законодавства. Правові норми, які мають спільний предмет регулювання, проходять якісне опрацювання та об'єднуються у логічно структурований акт, що вибудовує комплексний підхід до правої регламентації певної сфери суспільних відносин та удосконалює її. Формування одного акта замість розгалуженої системи нормативно-правових актів сприяє ефективності, стабільності та єдності правозастосовної практики, тому кодифікація цілком справедливо вважається «найбільш досконалою і довершеною формою систематизації та розвитку законодавства» [19, с. 121].

У ЄС немає єдиного підходу до тлумачення поняття кодифікації. Згідно з дослідженням Х. Вейнли, у Німеччині кодифікація означає «поєднання усього правового матеріалу, який регулює одну правову сферу, в один кодекс»; у Франції — «тематичну систематизацію правових норм, що містяться в різних законодавчих актах, не змінюючи суті норм»; в Естонії — «створення систематизованого, узагальненого та єдиного кодексу, який не містить розбіжностей і спрямований на вичерпне регулювання однієї або декількох галузей права відповідно до задуму законодавця в регулятивних цілях» [20, с. 58–59]. За аналогією до Франції, Європейська Комісія тлумачить кодифікацію як процес, за якого Комісія приймає нові нормативно-правові акти, які об'єднують попередні основні акти в єдиний текст без зміни суті. Ці нові нормативно-правові акти замінюють та скасовують попередні основні акти [21, с. 5]. Тобто, кодифікація законодавства не завжди визначається крізь призму якісної переробки норм і може зводитися до створення збірника існуючих норм, що згідно з українською правовою доктриною є окремим видом систематизації законодавства – інкорпорацією. Натомість чимало європейських дослідників характеризують кодифікацію не лише як просте тематичне поєднання існуючих норм, а й їх удосконалення: це «більш складна або далекосяжна реформа відповідного закону з метою досягнення в єдиному кодексі упорядкування, оновлення та спрощення

чинного законодавства» [22, с. 252]; «інтелектуальна спроба поглянути на приватне право як на системне ціле ... щоб створити основу не для конфронтації, а для альянсу між законодавством і правовою наукою» [23, с. 95].

Незалежно від конкретного змістовного тлумачення, кодифікація законодавства завжди спрямована на досягнення декількох юридико-технічних цілей. По-перше, кодифікація є засобом реалізації правового раціоналізму, досягнення «спрощення правової системи» [24, с. 167], «компактності законодавства» [25, с. 38], оскільки замість розподілу між декількома різними актами правових норм, що мають один предмет регулювання, ці норми об'єднуються в один кодифікований акт. По-друге, кодифікація має на меті повне узгодження правових норм, усунення будь-яких суперечностей між ними. Як вірно зауважено з цього приводу, закон «не повинен допускати альтернативних рішень у справі, а отже, має виключати будь-які правові протиріччя» [26, с. 137]. В ході кодифікації усуваються колізії та досягається відповідність між усіма змістовно пов'язаними та взаємозалежними нормами. По-третє, метою кодифікації є досягнення повноти правового регулювання певної сфери одним актом, що виключає наявність інших актів, які регулюють ці ж самі відносини. Мені імпонує думка, що «термін «кодифікація» має застосовуватися не у сенсі «розробка кодексів», а як «повнота законодавства» у розумінні єдиного предмету регулювання» [27, с. 136]. Як зазначив Д. Канале, закон «повинен регулювати всі випадки, які можуть виникнути перед судами, а отже, не допускати необхідності шукати додаткові джерела права» [26, с. 137]. Дійсно, кодифікований характер можуть мати різні нормативно-правові акти, вони не обов'язково повинні викладатися у вигляді кодексів. Сутність кодифікованого акта в тому, що він виступає єдиним джерелом права щодо певних відносин.

Якщо поглянути на норми глав 36, 37 Книги четвертої ЦК з позиції цілей кодифікації, стає очевидним, що вони в принципі не є кодифікованими, хоча й містяться у кодексі. Фрагментарне охоплення сфери авторського права і суміжних прав у ЦК з багатьма відсилками до спеціального закону прямо суперечить суті кодифікації. Значно вищий ступінь повноти правового регулювання сфери авторського права і суміжних прав в Україні досягнуто на рівні однойменного Закону, проте він також не може вважатися кодифікованим, оскільки чимало його положень у звуженому вигляді відтворено у ЦК. Понад це, певні аспекти авторського права і суміжних прав визначені в окремих законах, зокрема, «Про театри і театральну справу», «Про архітектурну діяльність», «Про кінематографію». Загалом правове регулювання досліджуваної сфери не є оптимальним, а вітчизняна правова система перевантажена повторюваними однотипними нормами. Для удосконалення юридико-технічних аспектів законодавства про авторське право і суміжні права корисно дослідити досвід держав-членів ЄС, у яких подібні проблеми відсутні.

Підходи держав-членів ЄС до кодифікації законодавства у сфері авторського права і суміжних прав. В ЄС реалізовано різні стратегії щодо системно-структурної побудови законодавства у сфері авторського права і суміжних прав, від об'єднання в одному акті багатьох положень з різним предметом правового регулювання до прийняття вузькоспеціалізованих актів.

Кодифікація законодавства у сфері інтелектуальної власності у складі Господарського кодексу (Бельгія). Бельгія є єдиною державою-членом ЄС, яка пішла шляхом включення в один акт положень щодо правової регламентації інтелектуальної власності разом з іншими сферами суспільних відносин, які мають економічну складову. Господарський кодекс Бельгії набрав чинності 12.12.2013 р., до того часу діяв Закон «Про авторське право і суміжні права» [28] та окремі закони в інших сферах інтелектуальної власності. Наразі Кодекс має консолідовану версію, а його Книга XI визначає усі аспекти права інтелектуальної власності. Розділи Кодексу щодо авторського права і суміжних прав містять традиційні норми щодо охорони відповідних об'єктів,

обсягу майнових прав на них, особливостей їх реалізації та розпоряджання ними, а також винятків з майнових авторських і суміжних прав. Додатково Кодекс визначає деякі аспекти функціонування арт-ринку, правові наслідки банкрутства або ліквідації компанії-виробника аудіовізуального твору та видавця твору, деталізує умови використання сирітських творів і фонограм, включно з порядком ретельного пошуку відповідних суб'єктів авторського права або суміжних прав. Окрім того, Кодексом передбачено положення щодо створення і функціонування організацій колективного управління, їх повноваження, забезпечення прозорості їх діяльності та звітування перед суб'єктами авторського права і суміжних прав. Також у Кодексі визначено відповідальність за контрафакт, обхід технічних засобів захисту та вилучення інформації про управління правами. Жодного іншого законодавчого акта, який стосувався б авторського права і суміжних прав, у Бельгії немає.

Окремий кодифікований акт у сфері інтелектуальної власності (Франція). Франція є єдиною з-поміж держав-членів ЄС та однією з небагатьох країн світу, чий законодавство у сфері інтелектуальної власності кодифіковане в окремому спеціалізованому акті. Кодекс інтелектуальної власності Франції, прийнятий 01.07.1992 р., охопив усі сфери інтелектуальної власності. Книги I і II Кодексу, присвячені авторському праву і суміжним правам відповідно, передбачають положення щодо правової охорони творів і об'єктів суміжних прав, набуття і реалізації прав на них. У Книзі III викладено норми про організації колективного управління та їх діяльність, а також усі аспекти, що стосуються захисту авторського права і суміжних прав і відповідальності за порушення, включно з санкціями за вчинення кримінально-караних діянь. Кодекс вичерпно регулює використання сирітських об'єктів, визначає особливості численних договорів, зокрема, щодо видання книг у друкованому вигляді і цифровій формі, договору замовлення на створення реклами і загалом поєднує усі норми про авторське право і суміжні права. Нові закони Франції у цій сфері викладаються у вигляді змін і доповнень до Кодексу інтелектуальної власності і не містять норм про авторське право і суміжні права, які діяли б як положення окремого закону, а не Кодексу. Законодавство Франції у цій сфері загалом повністю кодифіковане.

Кодифікований акт у сфері авторського права і суміжні права. Більшість держав-членів мають окремий законодавчий акт щодо авторського права і суміжних прав. У Португалії таким актом є кодекс, в інших державах-членах — закон. Не дивлячись на відмінності у структурній будові та змісті, усі ці акти характеризуються високим ступенем систематизації.

Кодекс авторського права і суміжних прав Португалії був прийнятий 04.02.1985 р. Згідно з преамбулою Кодексу раніше авторське право у Португалії охоронялося відповідно до Декрету-закону «Режим літературної, наукової та мистецької власності» 1927 р., пізніше — Кодексу авторського права 1966 р. Новий Кодекс є результатом значного термінологічного і змістовного опрацювання існуючих норм та введення нових положень щодо охорони суміжних прав. Ці положення є повністю кодифікованими: Цивільний кодекс Португалії [29] у ст. 48 лише визначає, що авторське право регулюється законом місця, де твір було вперше опубліковано, а якщо твір не опублікований — законом країни походження автора; інші закони не містять норм щодо авторського права і суміжних прав. Усі ці норми акумульовані у Кодексі, включно з положеннями щодо ретельного розшуку правовласників з метою використання сирітських творів. Кодекс вирізняється глибиною деталізації усіх передбачених ним правил, зокрема, великою увагою до договорів. Питання про порушення і відповідальність за них викладені в окремій частині Кодексу, який також безпосередньо визначає, у чому може полягати порушення особистих немайнових прав автора чи виконавця, що є доволі рідкісним випадком для законодавства у цій сфері. У Кодексі виокремлено норми щодо адміністративної і кримінальної відповідальності за порушення авторського

права і суміжних прав. Водночас Кодекс не торкається питань колективного управління майновими правами, які врегульовані окремим законом [30].

В Іспанії діє Закон «Про інтелектуальну власність» [31], що був прийнятий 12 квітня 1996 р. Не дивлячись на назву, цей Закон стосується лише авторського права і суміжних прав. Первинно така назва була дана закону, який впровадив правову охорону творів у 1879 р. [32], а при подальшому оновленні законодавства вона стала свого роду традицією щодо сфери авторського права і суміжних прав. Цивільний кодекс Іспанії [33] передбачає дві загальні норми, які стосуються авторського права: автор літературного, наукового чи художнього твору має прав використувувати його та розпоряджатися ним за своїм бажанням (ст. 428); закон про інтелектуальну власність визначає осіб, яким це право належить, форму його здійснення та строк його дії; у випадках, не передбачених або не врегульованих зазначеним спеціальним законом, застосовуються загальні правила, встановлені цим Кодексом (ст. 429). Закон «Про інтелектуальну власність» охоплює усі аспекти правової охорони і використання об'єктів авторського права і суміжних прав, винятків з майнових прав, строків їх охорони. У Законі передбачено положення щодо запобіжних заходів і способів захисту авторського права і суміжних прав. Окремий розділ Закону присвячено колективному управлінню майновими правами, включно з положеннями про створення організацій колективного управління, повноваження їх загальних зборів, звітність і забезпечення прозорості діяльності, відповідальність за порушення. Закон також містить положення щодо умов використання сирітських творів і фонограм, однак процедура ретельного пошуку правовласників, припинення сирітського статусу та справедлива компенсація правовласникам передбачені іншим актом [34].

У Нідерландах діють окремі закони «Про авторське право» 1912 р. [35] і «Про суміжні права» 1993 р. [36], що регулюють відповідні їм відносини. На момент прийняття Закону «Про авторське право» суміжні права ще не визнавалися у всьому світі, а на момент їх впровадження у Нідерландах було прийнято рішення здійснити це на рівні самостійного акта замість більш традиційного об'єднання зі сферою авторського права. Окрім того, права на бази даних у Нідерландах визначені окремим законом 1999 р. [37], прийнятим з метою адаптації законодавства до нової на той час Директиви 96/9/ЕС про правову охорону баз даних [38], хоча інші держави-члени включили положення щодо баз даних до законів про авторське право і суміжні права. Водночас зазначені закони Нідерландів повністю охоплюють сферу авторського права і суміжних прав, а їх норми не повторюються у будь-яких інших актах. Тобто, не дивлячись на доволі нетиповий підхід, законодавство Нідерландів у розглядуваній сфері є систематизованим.

У Німеччині сфера авторського права і суміжних прав регулюється однойменним законом, прийнятим 09.09.1965 р. [49] У Цивільному кодексі Німеччини [40] не міститься положень, які стосувалися б авторського права і суміжних прав, Закон «Про авторське право і суміжні права» виступає єдиним джерелом у цій сфері. Закон поєднує норми щодо усіх аспектів правової охорони творів і об'єктів суміжних прав, визначає способи й умови їх використання, винятки з майнових авторських і суміжних прав. У законі окреслено порядок використання сирітських творів, включно з забезпеченням ретельного пошуку правовласників, а перелік джерел для здійснення такого пошуку міститься у додатку до Закону. Питання відповідальності за порушення авторського права і суміжних прав викладені у Законі окремо щодо цивільно-правової та кримінальної відповідальності. За аналогією до Португалії, питання колективного управління регулюються у Німеччині окремим законом [41].

Інші держави-члени ЄС пішли таким же шляхом: авторське право і суміжні права охороняються одним актом, який забезпечує повну правову регламентацію відносин у цій сфері. Відмінності полягають лише в тому, чи включені в цей акт положення про колективне управління, ретельний пошук суб'єктів авторського права щодо сирітських творів, адміністративну та кримінальну відповідальність за порушення авторського права і

суміжних прав. Досвід держав-членів ЄС виступає цікавим і корисним джерелом для вирішення питання щодо систематизації законодавства України.

Перспективні шляхи систематизації законодавства України у сфері інтелектуальної власності. Ведучи мову про подальший розвиток законодавства України та його юридико-технічне удосконалення, слід мати на увазі, що складові права інтелектуальної власності відрізняються одна від одної за сутністю охоронюваних об'єктів, виникненням прав на них, наявністю і змістом особистих немайнових прав суб'єктів, способами використання об'єктів, винятками з майнових прав, строками їх охорони. Навіть між авторським правом і суміжними правами існують значні засадничі відмінності, а тим більше таких відмінностей може бути виявлено між авторським правом чи суміжними правами і охороною винаходів, корисних моделей, торговельних марок чи сортів рослин. Кожна складова права інтелектуальної власності має власний специфічний предмет правового регулювання та значну кількість особливостей. З урахуванням цього, не всі підходи, реалізовані державами-членами ЄС, видаються доцільними.

Кодифікація законодавства у сфері інтелектуальної власності на рівні ЦК, за аналогією до Господарського кодексу Бельгії, хоч і цілком можлива, однак, на мою думку, не є оптимальним варіантом. Врахування у ЦК усіх особливостей кожної окремої сфери інтелектуальної власності призведе до його переобтяження багатьма специфічними нормами, які не мають такого ж всезагального характеру, як інші сфери правового регулювання ЦК, зокрема, положення щодо фізичних осіб, правочинів, зобов'язань чи спадкування. До того ж, значна кількість норм у сфері інтелектуальної власності виходить за межі цивільно-правового регулювання, зокрема, у частині адміністративних процедур реєстрації права інтелектуальної власності, кваліфікації дій, що становлять порушення цих прав. Тому, на мою думку, кодифікація законодавства у сфері інтелектуальної власності загалом не повинна здійснюватися на рівні ЦК, у ньому може бути лише згадка про цю сферу з відсилкою до спеціального законодавства.

Розробка і прийняття окремого Кодексу інтелектуальної власності, який акумулює у собі усі норми у цій сфері, з відповідним скасуванням окремих спеціальних законів (за прикладом Франції) є більш вдалим підходом, однак його реалізація потребує значних зусиль. Якісний і сучасний акт має стати результатом не інкорпорації існуючих норм, а передусім результатом їх глибокого змістовного аналізу та удосконалення. Враховуючи значні концептуальні відмінності між різними сферами права інтелектуальної власності, розробка єдиного Кодексу має залучити фахівців у кожній відповідній сфері. Окрім того, стан чинного правового регулювання різних сфер права інтелектуальної власності є не однаковим: в той час як щодо авторського права і суміжних прав діє новий закон 2022 року, який істотно осучаснив правову регламентацію відповідних відносин, а тому ці норми при їх кодифікації в рамках Кодексу інтелектуальної власності потребують порівняно невеликої переробки, в інших сферах існує чимало невирішених питань, зокрема, у зв'язку з євроінтеграційними процесами. Тобто, робота над різними частинами Кодексу буде нерівномірною і загалом може тривати доволі довго. Враховуючи, що прийняття Кодексу інтелектуальної власності не належить до пріоритетів нашої держави в умовах сьогодення, це віддалена перспектива, яка потенційно може бути втілена на практиці, однак не є найкращим вибором.

Найбільш оптимальним рішенням є існування окремих кодифікованих актів щодо авторського права і суміжних прав та щодо промислової власності. Кожен з цих актів повинен увібрати у себе усі положення, які стосуються змісту і строків охорони прав на відповідний об'єкт, винятків з цих прав, договорів щодо розпоряджання ними, кваліфікації порушення цих прав та спеціальних способів захисту. Зокрема, акт щодо авторського права і суміжних прав має містити усі норми у цій сфері, включно з особливостями авторського права і/або суміжних прав на певні об'єкти, які наразі визначені окремими законами. Деталізація порядку створення і діяльності організацій колективного

управління майновими авторськими і суміжними правами, державної реєстрації авторського права і ретельного пошуку суб'єктів авторського права щодо сирітських творів і об'єктів суміжних прав цілком може здійснюватися на рівні окремих актів. Такі питання виходять за межі суті правової охорони і не обов'язково повинні вирішуватися Законом України «Про авторське право і суміжні права». Однак Закон (або Кодекс авторського права як альтернативний варіант) повинен стати єдиним джерелом права у цій сфері та врегулювати її системно і комплексно. Такий підхід впроваджено у більшості держав-членів ЄС і він видається найбільш вдалим з точки зору систематизації законодавства та достатньо реалістичним з позиції практичної реалізації.

Висновки. Кодифікація як форма систематизації законодавства має дещо різні тлумачення в Україні та державах-членах ЄС, однак призводить до одного і того ж результату у вигляді прийняття одного акта, який вичерпно регулює певну сферу суспільних відносин. Для держав-членів ЄС характерною є наявність кодифікованого акта, який виступає єдиним джерелом авторського права і суміжних прав. Натомість законодавство України у цій сфері не є систематизованим, оскільки, по-перше, окремі норми Закону України «Про авторське право і суміжні права» дублюються у ЦК, що фактично утворило дворівневе правове регулювання одних суспільних відносин; по-друге, окремі норми щодо особливостей авторського права і суміжних прав у певних видах діяльності містяться в інших законах, зокрема, «Про театри і театральну справу», «Про архітектурну діяльність», «Про кінематографію», що призвело до часткового дроблення правового регулювання знов-таки одних суспільних відносин.

За прикладом держав-членів ЄС, вітчизняне законодавство у сфері авторського права і суміжних прав необхідно кодифікувати на рівні одного закону, усунувши як повторення його окремих норм у ЦК, так і винесення в інші закони норм щодо набуття і здійснення авторського права і/або суміжних прав на певні об'єкти. У ЦК доцільно залишити загальне положення щодо охорони авторського права і суміжних прав, яка здійснюється відповідно до однойменного закону, однак конкретизація усіх аспектів цієї охорони повинна здійснюватися одним актом. З урахуванням євроінтеграційних прагнень нашої держави, наслідування європейських традицій щодо кодифікації законодавства сприятиме підвищенню якості законодавства та ефективності правозастосовної практики.

Перелік використаних джерел

1. *Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів. Паризький Акт від 24 липня 1971 р., змінений 2 жовтня 1979 р.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text (дата звернення: 20.02.2024).
2. *Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення від 26 жовтня 1961 р.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_763#Text (дата звернення: 20.02.2024).
3. *Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. ВВР. 2003. № 40–44. Ст. 356.*
4. *Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01 грудня 2022 року № 2811-IX. Офіційний вісник України. 2023. № 3. Ст. 196.*
5. *Про архітектурну діяльність: Закон України від 20 травня 1999 року № 687-XIV. ВВР. 1999. № 31. Ст. 246.*
6. *Про кінематографію: Закон України від 13 січня 1998 року № 9/98-ВР. ВВР. 1998. № 22. Ст. 114.*
7. *Про театри і театральну справу: Закон України від 31 травня 2005 року № 2605-IV. ВВР. 2005. № 26. Ст. 350.*

-
8. Про затвердження Порядку державної реєстрації авторського права і договорів, які стосуються майнових прав на твір: наказ Міністерства економіки України від 16.08.2023 р. № 11319. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1760-23#Text> (дата звернення: 20.02.2024).
 9. Про затвердження Порядку набуття та втрати статусу сирітських творів, фонограм, відеограм та зафіксованих у них виконань, умов їх дозволеного використання та ведення реєстру: постанова Кабінету Міністрів України від 15 грудня 2023 р. № 1312. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1312-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.02.2024).
 10. Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав: Закон України від 15 травня 2018 року № 2415-VIII. ВВР. 2018. № 32. Ст. 242.
 11. Belgium Code de droit économique (mis à jour le 21 avril 2022). URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/21384> (дата звернення: 20.02.2024).
 12. France Code de la propriété intellectuelle (version consolidée au 30 juin 2022). URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/21533> (дата звернення: 20.02.2024).
 13. Portugal Código do Direito de Autor e dos Direitos Conexos (aprovado pelo Decreto-Lei n.º 63/85 de 14 de março de 1985, e alterado até ao Decreto-Lei n.º 9/2021 de 29 de janeiro de 2021). URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/21185> (дата звернення: 20.02.2024).
 14. Portugal Código da Propriedade Industrial (aprovado pelo Decreto-Lei n.º 110/2018 de 10 de dezembro de 2018 e alterado pelo Decreto-Lei n.º 9/2021 de 29 de janeiro de 2021). URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/584980> (дата звернення: 20.02.2024).
 15. Штефан А. Удосконалення законодавства України про авторське право у контексті досвіду держав-членів ЄС. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2022. № 1. С. 5–15.
 16. Теоретико-прикладні проблеми кодифікації законодавства у сфері інтелектуальної власності: монографія / кол. авторів; за наук. ред. О. Орлюк. Київ: НДІ ІВ НАПрНУ, Лазурит-поліграф, 2011. 326 с.
 17. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.
 18. Мотрич А. І. Особливості кодифікації законодавства України у сфері соціального забезпечення. Прикарпатський юридичний вісник. 2019. Вип. 4(1). С. 70-73.
 19. Коваль І. Ф. Підстави і способи систематизації законодавства України у сфері інтелектуальної власності. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2021. № 5. С. 119–127.
 20. Veinla H. Codification of Environmental Law. *Juridica International*. 2000. Vol. V. С. 58–67.
 21. Commission staff working paper on the review of the EC legal framework in the field of copyright and related rights 11634/04. Brussels, 23 July 2004. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11634-2004-INIT/en/pdf> (дата звернення: 20.02.2024).
 22. Teasdale J. Codification: A Civil Law Solution to a Common Law Conundrum? *European Journal of Law Reform*. 2017. Vol. 4(19). P. 247-252.
 23. Zimmermann R. Codification: history and present significance of an idea – À propos the recodification of private law in the Czech Republic. *European Review of Private Law*. 1995. Vol. 3(1). P. 95–120.
 24. Murillo M. The Evolution of Codification in the Civil Law Legal Systems: Towards Decodification and Recodification. *Journal of Transnational Law & Policy*. 2001. Vol. 11. P. 163–182.

25. Мироненко Н. М., Штефан А. С. *Ефективність та якість законодавства у сфері інтелектуальної власності через призму кодифікації: науково-практичне видання*. Київ: Інтерсервіс, 2022. 48 с.
26. Canale D. *The Many Faces of the Codification of Law in Modern Continental Europe in: D. Canale, P. Grossi, H. Hofmann (ed.), A History of the Philosophy of Law in the Civil Law World, 1600-1900*. Dordrecht: Springer, 2009. 135–183.
27. Kristensen K. R. *Codification, tradition and innovation in the law code of Gortyn*. DIKE Rivista di storia del diritto greco ed ellenistico. 2004. Vol. 7. P. 135–168.
28. *Belgium Law of June 30, 1994, on Copyright and Neighboring Rights*. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/fr/text/490466> (дата звернення: 20.02.2024).
29. *Portugal Código Civil (aprovado pelo Decreto-Lei n.º 47344/66, de 25 de Novembro, e alterado pela Lei n.º 150/2015, de 10/09)*. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/421354> (дата звернення: 20.02.2024).
30. *Portugal Lei n.º 26/2015, de 14 de abril Regula as entidades de gestão coletiva do direito de autor e dos direitos conexos*. URL: <https://files.diariodarepublica.pt/1s/2015/04/07200/0182501838.pdf> (дата звернення: 20.02.2024).
31. *Spain Ley de Propiedad Intelectual, regularizando, aclarando y armonizando las disposiciones legales vigentes (aprobado por el Real Decreto Legislativo N° 1/1996 de 12 de abril de 1996, y modificado por el Real Decreto-ley N° 6/2022, de 29 de marzo de 2022)*. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/21371> (дата звернення: 20.02.2024).
32. *Spain Ley de 10 de enero de 1879 de propiedad intelectual*. URL: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1879-40001> (дата звернення: 20.02.2024).
33. *Spain Real Decreto de 24 de julio de 1889 por el que se publica el Código Civil*. URL: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1889-4763> (дата звернення: 20.02.2024).
34. *Spain Real Decreto 224/2016, de 27 de mayo, por el que se desarrolla el régimen jurídico de las obras huérfanas*. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/414517> (дата звернення: 20.02.2024).
35. *Netherlands Auteurswet van 1912 (Wet van 23 september 1912, houdende nieuwe regeling van het auteursrecht, zoals gewijzigd tot 1 september 2017)*. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/468398> (дата звернення: 20.02.2024).
36. *Netherlands Wet op de naburige rechte van 1993 (Wet van 18 maart 1993, houdende regelen inzake de bescherming van uitvoerende kunstenaars, producenten van fonogrammen en omroeporganisaties en wijziging van de Auteurswet 1912)*. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/468524> (дата звернення: 20.02.2024).
37. *Netherlands Wet van 8 juli 1999, houdende aanpassing van de Nederlandse wetgeving aan richtlijn 96/9/EG van het Europees Parlement en de Raad van 11 maart 1996 betreffende de rechtsbescherming van databanken*. URL: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-1999-303.html> (дата звернення: 20.02.2024).
38. *Directive 96/9/EC of the European Parliament and of the Council of 11 March 1996 on the legal protection of databases*, OJ L 77.
39. *Germany Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte (Urheberrechtsgesetz, das zuletzt durch des Gesetzes vom 23 Juni 2021 geändert worden ist)*. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/21825> (дата звернення: 20.02.2024).
40. *Germany Bürgerliches Gesetzbuch In der Fassung der Bekanntmachung vom 02.01.2002 (BGBl. I S. 42, ber. S. 2909, 2003 S. 738) zuletzt geändert durch Gesetz*

vom 22.12.2023 (BGBl. I S. 411) m.W.v. 01.01.2024. URL: <https://dejure.org/gesetze/BGB> (дата звернення: 20.02.2024).

41. Germany Gesetz über die Wahrnehmung von Urheberrechten und verwandten Schutzrechten durch Verwertungsgesellschaften (Verwertungsgesellschaftengesetz - VGG, das zuletzt durch des Gesetzes vom 31 Mai 2021 geändert worden ist. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/586913v> (дата звернення: 20.02.2024).

Anna Shtefan

Doctor of Legal Sciences/Dr. Habil. (Law), Associate Professor, Head of the Copyright and Related Rights Department of the Intellectual Property Scientific Research Institute of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine

Codification of legislation in the field of copyright and related rights: EU Member States experience and proposals for Ukraine

The article highlights the level of systematization of Ukrainian legislation on copyright and related rights and the experience of the EU Member States in codifying legislation in this area. In the article, the approaches to the interpretation of the essence of codification of legislation in Ukrainian and European doctrine are presented and the experience of the EU Member States in the development of legislation in the field of copyright and related rights is analyzed.

Codification as a form of systematization of legislation has somewhat different interpretations in Ukraine and EU member states but leads to the same result in the form of the adoption of one act that exhaustively regulates a certain area of public relations. EU Member States are characterized by the existence of a codified act that serves as a single legal source of copyright and related rights. Instead, Ukrainian legislation in this area is not systematized. Firstly, certain provisions of the Law of Ukraine «On Copyright and Related Rights» are duplicated in the Civil Code which has effectively created a two-level legal regulation of the same social relations. Secondly, certain provisions on the specifics of copyright and related rights in certain types of activities are contained in other laws, in particular, «On Theaters and Theater Business», «On Architectural Activities», and «On Cinematography» which led to a partial fragmentation of legal regulation of the same social relations.

Following the example of the EU Member States, domestic copyright and related rights legislation should be codified in one law, eliminating the repetition of its provisions in the Civil Code and the inclusion of provisions in other laws on the acquisition and exercise of copyright and/or related rights to certain objects. The Civil Code should retain a general provision on the protection of copyright and related rights which is carried out in accordance with the law but all aspects of this protection should be specified in one act. Taking into account the European integration aspirations of our country, following the European traditions of codifying legislation will help to improve the quality of legislation and the effectiveness of law enforcement practice.

Keywords: copyright, related rights, codification of legislation, EU Member States

*Рекомендовано відділом авторського права і суміжних прав
НДІ інтелектуальної власності (протокол № 3 від 22.03.2024 р.)*

Подано / Submitted: 22.03.2024
Прийнято до публікації / Accepted: 25.03.2024